

Çevre ve Ekoloji

Mine
Kışlalıoğlu
Fikret
Berkes
Remzi
Kitabevi
İstanbul, 1993
253 sayfa

"B u g ü n
bir yeşil bitkiye

teşekkür ettiniz mi?" Bunu esprili bir slogan olarak düşünmeyin. Bu söz, önemli bir ekolojik gerçeği dile getiriyor. Tüm eko-sistemlerin temel üreticileri yeşil bitkilerdir. Onlar olmasaydı biz de olmazdık, yaşam da olmazdı. Peki ama nedir bu kadar önemli olan, yani, nedir ekoloji?

"Öyle bilimler vardır ki, bilimsel olarak bir bilimci kertesinde olmasa bile, hiç olmazsa genel kuralları ve nitelikleriyle o bilimleri herkesin bilmesi gerekir. Örneğin ekonomi, siyaset bilimi, toplumbilim gibi. Bu tür bilimleri herkesin kendi yetisine, çevresine algılama gücüne göre az çok öğrenmesi gerekir. Çünkü bu bilimler güncel yaşamımızın içine girmiştir. Bilssek de bilmesek de, istesek de istemesek de, nasıl havanın içinde yaşıyorsak, bu bilimlerin de içindeyizdir ve bu bilimlerin yasalarına, kurallarına göre yönetilip yaşamaktayızdır. Ekoloji de böyle bir bilimdir".

Kitabın önsözünde Aziz Nesin'in de belirttiği gibi, aynı ekosferin içinde yaşayan bizler, bu bilimin konusunu, içeriğini ve sorunlarını bilmeliyiz. İşte bu kitap sadece bilimle uğraşanlar için değil, herkes için, bir anlamda insanlığın varoluşu kadar eski, bir anlamda da en yeni bilim dallarından biri olan ekolojinin ne olduğunu, nerelerde uğraştığını ve gündelik hayatımızdaki yerini kolay anlaşılabilir bir şekilde açıklıyor.

Kitap, giriş dışında oniki bölümden oluşuyor. Bu bölümler sırasıyla: Ekolojinin Problemlere Yaklaşımı, Ekolog Gözüyle Dünya, Hepimize Bir Dünya, Dünya Çapındaki Çevre Sorunları, Akvaryum Ekosisteminin Öğrettikleri, Enerji, Tanım ve Beslenme, Dünya

Nüfusu Nereye Gidiyor, Şehir Ekolojisi, Ekolojik Döngüler ve Çevre Kirlenmesi, Orman, Su, Toprak, Çeşitler ve Türler, Doğayı Tüketmeden Kullanmak: Çözümler, Bir Söyleşi. Çağdaş ekolojinin en önemli özelliklerinden birinin bütüne verilen önem olduğunu vurgulayan Kışlalıoğlu ve Berkes, "Doğa nasıl işler? Canlı küremizde yaşam nasıl sürüyor? İnsanın dünyanın efendisi olmayıp da, yalnızca bir parçası olduğu tezi neye dayanıyor?" gibi sorulara da yanıt arıyor.

Kitap akıcı bir dille yazılmış, çarpıcı örneklerle renklendirilmiş. Ekolojinin kuralları dünyadan ve Türkiye'den, atasözlerinden, Nasreddin Hoca hikayelerinden, kıssadan hisse hikayelerinden örneklerle açıklanıyor. Ekoloji biliminin getirdiği yeni düşünce tarzını ve ekolojinin bazı temel kavramlarını ayrıntılı olarak açıklayan yazarlar, ekolojik gözleyle insanın, tüm hayvanlarla birlikte; bitkilerin eline bakan tüketici çeşitlerinden sadece biri olduğuna da değiniyor. Onlara göre, hem bitkisel hem de hayvansal besinlerle beslenen insan, ekolojik açıdan hem birincil, hem ikincil tüketici.

Kitabın çoğu yerinde ekologlar için enerjinin önemi vurgulanıyor. Bunun yanında dünya nüfusunun hızlı ve altyapıyı zorlayacak biçimde artmasına da değinilmiş. "Dünyanın bir bütün oluşturduğu, dolayısıyla tüm ülkelerin geleceğinin birbirlerine bağımlı olduğu fikri, ekoloji biliminin çağımızda ön plana çıkmasının önemli nedenlerinden biri."

Kitabın en önemli bölümlerinden biri de, çevre kirliliği ve insanın bu kirlenmeye katkısının anlatıldığı bölüm. "Günümüz insanı, tüketim maddelerini kullanıp atmaya, sadece parasal açıdan değerlendirir hale geldi. Yani, hali vakti yerinde olan, hemen kullanıp atmak kolaylığından yararlanıyor. Bütçesi elvermeyen de, daha çok para kazanıp tüketim maddelerini hızla alıp atabileceği günleri bekliyor. Oysa, 'atma, yazık evladım, bir işe kullanalım' diyen ninediriz, annelerimiz sağduyularıyla en temel bir ekoloji kuralını uyguluyorlardı." diyen Kışlalıoğlu ve Berkes, çok önemli bir noktaya değiniyorlar.

Aziz Nesin'in de belirttiği gibi, "bu kitabı okuyan, çevrebilimci olmaz, ama her insanın zorunlu olarak bilmesi gereken çevrebilimsel konuları, sorunları ve kuralları öğrenmiş olur."

Teknoloji Benim Neyim Oluyor?

Ahmet İnam
Alamuk Yayınları
Ankara, 1993
188 Sayfa

Kitaptaki yazılar,
yazarın, kültürün bir
ögesi olarak düşündüğü
teknoloji üstüne

aşığı yukarı dört yıldan beri yürütmekte olduğu çalışmaların bir kısmını içeriyor. Yazıları, yazarın deyimiyle, "akademik dergi" yazısı tutumunun dışında bir tavırla yazılmış. Yazar, yayımlanmış bu ilk kitabı için "Teknoloji felsefesinin Batı'da ve bizde tartışılan sorunlarına çoğu kez belli bir uzaklık koyarak yaklaşmaya çabalamış. Hedefim kültürü anlamaktır. Teknik üretim, pazarlama, tüketim gibi sorunların ayrıntısına girmedim, temellerini atmaya çalıştığım gelecekteki bir felsefe için sıkı bir çalışmaya da girişmedim: Okura arayışlarını sergilemek istedim yalnızca. Belki arayacaklarım üstüne birkaç ipucu verdim" diyor.

Kitap 12 ayrı, ama bir anlamda birbirine bağlı yazıdan oluşuyor. İlk yazısında İnam, gönül kavramıyla teknolojiyle olan ilişkimizi anlatmaya çalışmış. Ona göre, olağanlığı ve sıradanlığı içinde, gönül teknolojiyle kaynaşmıştı. Belki de bundan dolayı ne teknoloji ne de gönül gelişmişti.

"Hayatımızı teknolojiyi anlamadan anlayamayız. Değişimi sezmenin, bizi denetleyen, denetlediğini sandığımız güçleri denetlemenin çabası içindeyiz. Neden denetlenemeyeceğimizi anlamak istiyoruz..." diye söze başlayan yazar, teknolojinin hayatımızdaki yerini ve önemini belirtiyor. Eski çağlara da değinerek, o zamanlarda amacın, birey, toplum, ulus olarak ayakta kalmak ve yaşamayı sürdürmek olduğunu sözlerine ekliyor. Teknolojinin yaşamın akışına emdirildiği o günlerde kültür, teknolojiyi sindirmişti. Teknoloji, farklı kültürlerde farklı gelişimler gösteriyorsa neden kültürden, kültürlerden bağımsız bir gelişimi olduğu düşüncesi yaygınlık kazanmış? Bu da üzerinde durulan bir başka nokta.

Aşk mı teknolojinin, teknoloji mi aşkın hizmetinde olmalı? Aşkla teknoloji

bağdaştırılabilir mi? Edanın bilimsel yakalanmazlığı neye benzer? Bu ve buna benzer soruların cevaplarını bulabileceğiniz, ikinci yazıda yazar, aşkı bir anlamda yaşam biçimi

olarak gördüğünü de vurguluyor. Bir sonraki yazıda ise yaşama bir çevre ve ortam oluşturarak sahip çıkma çabası ve özellikleri teknolojiyle bağdaştırılarak, arada bir bağlantı kurularak anlatılıyor.

"Teknoloji, kendine özgü bir işleyiş sahiptir. Teknoloji yalnızca ürün değildir. Bir insan etkinliğidir, bilgiyi gerektirir. İletişimdir. Teknoloji aynı zamanda çevremizi, onunla birlikte ortamı, giderek evreni anlama çabasıdır. İnsanoglu yarattığı ürünlerle doğayı kirletti, toplumsal düzeni sarsıldı; geleceği tehlikeye girdi. Teknolojiyi anlayabilelim ki, denetleme olanağımız doğsun" diyen yazar, bu gerçeği bir kez daha vurguluyor.

Bir başka yazısında eski Yunan kültürünün özelliklerine göz atan yazar, kültürü soru ve cevaplarla inderlemiş, çalışma yöntemlerinden bahsetmiş ve mitolojiye değinmiş. İnam, buradaki amacının "Mitostan felsefeye uzanan bu araştırmada, birtakım ipuçları vermek, konyuyla ilgilenenlere kendi araştırmaları için yer yer dikkat çekici bir malzeme sunmak olarak" belirtiyor. Kitaptaki yazılarda, ayrıca, sanatla bilim arasındaki ilgi gözler önüne seriliyor ve bunun yanı sıra, iletişim çıkmazı içindeki insan, teknoloji yardımıyla kurtulabilir mi? türü sorulara da cevap aranıyor. Kitaptaki bazı yazılar son üç yazıda olduğu gibi - doğrudan teknoloji ile ilgili değil. Bu yazılarda yazar, teknolojiye ne anladığını okura farklı açılardan anlatmayı amaçlamış.

"Teknoloji benim neyim oluyor?
Güeyim mi ağılayım mı Kendim oluyor.
Endişem, mutluluğum, gözüüm,
Duygularım, anlatımım, sözüm
Hüznüm,
Teknoloji, teknolojinin oluyor.
Peki ya, o kim oluyor?"

diyen İnam'ın da belirttiği gibi, teknoloji hayatımızın her yerinde, her dönemde bir anlamda, bir yaşama biçimi ö.

Dinozorların Sessiz Gecesi

Hoimar Von Ditfurth
Çeviri : Veysel
Ataman
Alan Yayıncılık
İstanbul, 1994
272 sayfa

Son yıllarda ilkimizde bilimsel bilgi ile kitle

arasına yerleştirilmeye çalışılan uzaklık, bir teknik sorun olmamanın ötesinde ideolojik bir niteliğe bürünmüştür. Hele sözkonusu bilimsel alan evren ve evrim gibi sorunsallarla ilintiliyse...

"Bu ideolojik ve amaçları dinin dışındaki alanlarda şekillenen tutumun gene tanı (din) adına haklı çıkarılmak ve meşru kılınmak istenmesi, bu kitabın yazarının ispatlamaya çalıştığı gibi, olanaksız olmaktan da öteye "bilim düşmanlığı", Tanrıyı reddetme olarak da anlaşılabilir. İle de bir Tanrı'nın varlığını ispatlamak istiyorsak bunun tezlerini bilimsel bulgulardan türetebileceğimiz savı, bu kitabın en önemli ama en geri düzlemdeki savlarından biri olarak belirtilmektedir.

Yazar, ayrıntıların, sayıların, uzmanlık isteyen birikimlerin labirentlerinde kaybolmadan; evrene, gezegenimize, evrime ilişkin bilgileri, sınırlı da olsa bir dünya görüşü kotarmamıza katkıda bulunacak şekilde sunarken, eşi benzeri az bulunan bir ustalıkla bir bilgi merakı ve öğrenme heyecanı yaratmakta; bilimsel bilgiyi popülerleştirirken, sarıp sarmalayan, sürükleyici bir polisiye roman tadını hiç kaybetmeden, adeta bilimsel bir konuyla uğraştığımızı bile unutturarak, bize "felsefe" yaptırması başarmaktadır." Kitabın çevirmeni Veysel Ataman, kitap ve yazar hakkındaki görüşlerini bu şekilde dile getirmiş.

En az altı kitap olarak tasarlanmış bir dizinin ilki olan bu kitap, yazarın, bugünkü bilimin olanak verdiği ölçüde evrenin öyküsünü izleyerek, bilinci ve zekayı araştırmayı amaçladığından bahsettiği giriş bölümünün yanı sıra, iki ana bölüme ayrılmış. Üç alt başlıktan oluşan birinci bölümün adı: İlk Patlamadan Evrenin Doğuşuna Kadar. Yazar bu bölümde, gökteki her yıldızın, tıpkı bizim güneşimiz gibi birer güneş oldukları görüşünü savunan Giordano Bruno, gezegen sistemlerinin doğuşunu açıklayan bir kuram

geliştiren Kant, geceleri ortanın karamasını inceleyen O bers' den Einstein'ın relativite kuramına kadar çeşitli tarihsel kişileri ve kuramları inceleyerek evrenin bir başlangıcı olup olmadığı sorusuna cevap arıyor. "Doğa tarihinin ilk

büyük patlamadan bilincimizin ortaya çıkmasına kadar uzanagelen o koskoca geçmişi, kendisinden yola çıkarak bütüne varmaya çalıştığımız tarih parçasının ne kadar küçük olduğunu bize göstermektedir."

Birinci bölümde, yeryüzü ve gezegenler nasıl ortaya çıktı? Güneş sistemi nasıl doğdu? gibi soruların yanı sıra dünyamızın şimdiki atmosferinin başlangıçtaki atmosferinden farklı olduğu savı da ele alınıyor. Yedi alt başlıktan oluşan ikinci bölümün adı ise: Hayatın Oluşumu. Hayatın gökten, daha doğrusu uzayın derinliklerinden gelmiş olabileceği düşüncesi, bundan yirmi-yirmibeş yıl önce Amerikalı mikrobiyologların uzay balonları ve araştırma roketleri aracılığıyla gerçekleştirdikleri deney ve incelemelerin ardından ansızın güncelleşti.

Gezegenlerarası mikroorganizmaların uzayın bir ucundan öteki ucuna taşınması durumunda ortaya çıkabilecek tehlikenin iki yönlü olduğunu belirten yazar, bir yandan bu yönleri açıklarken öte yandan da güneş sistemimizi bakterilerle kirletip kirletmediğimiz sorusuna yanıt arıyor.

Hayat bundan yaklaşık 3,5 milyar yıl önce yeryüzüne hangi yoldan ulaştı? Dünyayı prebiyotik gelişme aşamasında istila edip insanmki de dahil olmak üzere daha sonraki bütün hayat biçimlerinin tohumunu atan uzay kökenli bir tek hücrelinin ziyareci mi sözkonusuydu? Yeryüzündeki hayat gökten inmiş olabilir miydi? Bu ve benzeri soruların hem kendisine hem de okuyucuya soran yazar, tüm belirtilerin, bulguların hayatın doğuşunda öyle bindenbire ortaya çıkma gibi bir durumun kesinlikle söz konusu olmadığını da sözlerine ekliyor.

Hayatı anlamak için yapılması gereken şey, belirli hücre öbeklerinin (türlerinin) işlevlerini ve bu işlevleri yerine getirirken birlikte etkili olmalarını sağlayan, onları eşgüdüm içine sokan mekanizmalara

öğrenmekti. Yoksa çıplak gözle görülebilir alanda kalarak hayatı açıklamak olanaksızdı. Günün birinde insanoglu, o efşanevi dinozorları gözleriyle görecek mi? Genlerini laboratuvarlarda sentezleyerek o canlıyı yeniden hayata döndürmek mümkün olabilir mi? Bunların yanı sıra aklımıza gelebilecek birçok sorunun yanıtlarını arayan, çeşitli kuramları ele alan bu kitap, bugün varolan tüm canlıların tek bir kökten geldiklerine ve genetik "kod"un evrenselliğine de değiniyor.

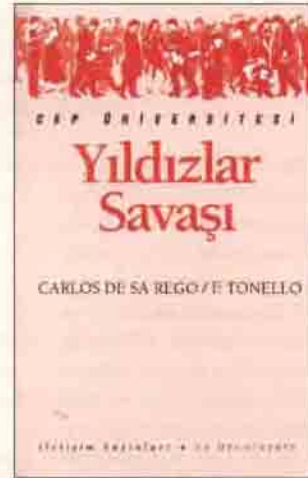
Yıldızlar Savaşı

Carlos De Ja Rego
F. Tonello
Çeviri: Teoman
Tunçdoğan
İletişim Yayınları
İstanbul, 1992
126 sayfa

1983 Mart'ında Ronald Reagan, Sovyet askeri tehdidi üzerine yaptığı konuşmaların birinde, bilimadamlarından nükleer silahları etkisiz ve kullanılmayacak hal getirmelerini istiyor, bir çeşit "hava kalkanı" düşlediğini belirtiyordu.

Bu kitap, işte bu söylevin ürünü olan ve daha sonra SDI (Stratejik Savunma Girişimi) adı verilen Amerikan programını incelemeyi amaçlıyor. Bir gün nereye varacağını kimsenin bilmediği bu program, 1983'ten beri ABD'deki, Sovyetler Birliği'ndeki ve Avrupa'daki strateji tartışmalarının ana konusu olmuş ve iki süpergüç arasındaki ilişkileri derinlemesine etkilemiştir. Uzun vadede, ABD halkının savunulması için düşünülen SDI'nın bu amaca ulaşp ulaşamayacakları ve bunlara ayrılan fonun boşa gidip gitmeyeceğini sorularını da gündeme getiren yazarlar, incelemelerine füzesavar savunmasının geçmişine bir göz atarak başlamışlardır. ABD ve Sovyetler Birliği'nin stratejik güçlerinin karşılaştırılmasına da yer veren kitap, aralardaki küçük çerçeve yazılarla bu devletler arasındaki anlaşmaları, çeşitli sistem, program ve deneyleri de açıklığa kavuşturmuştur.

Kitap, giriş ve sonuç bölümlerinin yanı sıra, altı ana bölüme ayrılmış. Bu bölümler arasında şöyle: Füzesavar Savunması: Eski Bir Öykü; Stratejik Savunma Girişimi Tasarısı; Sovyetlerin İleri ve Geri Oldukları Noktalar; Savunma ya da caydırma ABD'de Strateji Tartışmaları; SDI Ekonomisi; SDI ve Karşı EUREKA.

SDI'nın neden özellikle Sovyetlerin kıtalararası füzesine karşı yapıldığı, derinlemesine bir savunmanın nasıl olacağı ve Pentagon'un öngördüğü Uzay Kalkanı'nın neye benzeceğinin açıklandığı ikinci bölümde, Pentagon'un geleceğe yönelik silah tasarlarının yanı sıra, uyarılmış enerjili silahlarla kinetik enerjili silahlara da oldukça geniş yer veriliyor. Reagan'a göre, uzay kalkanı dünyayı nükleer silah karabasanından kurtarmak için düşünülmüştü ve dolayısıyla da nükleer yöntemlere başvurmadan görevini yerine getirmek zorundaydı. Uzay kalkanının gerçekleştirilmesinde karşılaşılan en büyük sorun "savaşın yönetimi"ydi. Aynı zamanda, diğer tarafın alacağı önlemlerin de düşünülmesi gerekiyordu. "Yıldızlar Savaşı" ve Amerikalı yöneticilerin fü-

zesavar savunmasına karşı gösterdikleri yeni ilgi, bazen Sovyetlerin bu alanda gerçekleştirdikleri yoğun etkinliğe bir yanıt olarak gösterilmektedir" diyen yazarlar, Sovyetler Birliği için, uzaya yerleştirilmiş herhangi bir silah ilk örneği ya da farklı savunma "tabakaları" ilkesine dayanan herhangi bir sistem tasarısının günümüzde geçerliliğini yitirdiğini de sözlerine ekliyorlar. Kitapta, Sovyetlerin füzesavar silahları geliştirme programı, Amerikalıların SDI'nın ortaya atılmasından önce uyguladıkları araştırma programlarına benzemekte olduğu gerçeğine de değinilmiş.

Teknik güçlükler ve stratejik tartışmalar, bir buzağın benzeyen SDI'nın yalnızca su üstünde kalan bölümüydü. "Yıldızlar Savaşı" nı savunanlar parasal güçlüklerle de karşılaşyordu. SDI programı uzun vadeli bir araştırma programıydı ve sonuca ulaşabileceği de kuşkuluydu. Kitabın beşinci bölümü işte bu noktalardan yola çıkarak bu programa ayrılan bütçe ve üniversitelerdeki araştırmaları işliyor. Son bölümde ise, Avrupa'nın bu programa bakış açısı, kaygıları ele alınıyor.

Sonuç kısmında söylenenler ise, biraz karamsarlık yaratabilecek türden: "21. yüzyılın eşliğinde, nükleer silahlar hep günümüzde de olduğu gibi - bütün uygarlıkları yokedecek boyutlarda olacak."